

F A L U K U T A T Á S

„Itt tátong azon mélység, mely mindaddig nemzeti koporsó gyanánt tárva fog állani előttünk, míg azt az önismeret s javulásnak csak jobb emberek által gyakorolt szelleme... bé nem töltik.” *Széchenyi István*

EGY FALU MEZŐGAZDASÁGÁNAK RAJZA.

BABON: Kalotamente északnyugati sarkában fekvő nagyon kicsi falu: határa 1412 kat. hold; lakosainak száma 306, ebből 210 román (gr. kat.) és 96 magyar (ref.).

1848 előtt az almasi és babuci uradalmakhoz tartozó jelentéktelen jobbágyfalucska 28 telekkel. Akkoriban extenzív, de nagyarányú állattenyésztésből élt, melyet az uradalmi legelők és vágottasok tettek lehetővé. Viszont ennek megfelelően határát két-nyomásos rendszerben művelte, mert a belterjesebb szántóföldi termelés számára nem volt fontos akkor.

A jobbágyság megszűnte után természetesen változtak a viszonyok. Az uradalmak legelőit és vágottasait nem használhatták többé és ezért át kellett térniök a nagyarányú és biztosan jövedelmező állattenyésztésről a kisebb jövedelmet hajtó és kisarányú állattartással és istállóban való állatneveléssel kapcsolatosan az intenzívebb, több munkát igénylő, de új körülményeik között jövedelmezőbb 3 nyomásos, feketeugaros földművelésre. (Hasonló okok miatt az egész vidéken ugyanaz volt a nép mezőgazdaságának történeti folyamata.)

A falu határát kitevő 1412 holdból 1318 hold van ma kisgazdák birtokában, részint mint magántulajdon, részint közbirtokként. Tehát egy lélekre jut 4.2 hold. Tekintve, hogy a falu egy-kés családjaira átlag 3 személyt számíthatunk, egy családra kereken 12 és fél hold jut, ami több a vidék átlagánál és rendes körülmények között biztosítaná a lakosság könnyű megélhetését. A talaj is jobb az átlagos kalotaszeginél: a hegyoldalakon ugyan elég sovány, középkötött agyagos homok, a völgyekben humusz-gazdag, inkább kötött, nagyon termékeny, mindenütt mély, jó általajú föld. A soványság a kizsárolásból származik, amit a juhtrágyázás von maga után.

Éghajlata jó: mérsékelt, az átlagon felüli csapadékkal (ami 8—10 évenként, árvíz formájában 25—30%-os károkat tud okozni a falu termésében). Jégkára nem emlékeznék.

Nyomor ezek szerint nincs, nem is lehet, csak szegénység. Passzív, hallgató szegénység, ami tunyán ráül a falura. Közel 100 év óta nem tudtak önállóak lenni. Mintha mindig parancsot vár-

nának. Mind a magyar, mind a román kicsinyeskedő és konzervatív, gyanakodó és furfangos. Az átlagos környékbelieknél otthon-ülőbb, inkább mezőgazdasági munkás és cseléd, mint iparos. Nincs meg bennük a kalotamellékiek élelmessége, a szilágysági szorgalma, a székely ügyessége és furfangja. Végeredményben jobbágyok ma is, önmaguk jobbágyai, tehát felelőtlenek. Nem úrgyülölők, de bizalmatlanok.

1910-BEN 72 kisbirtok volt a faluban a református és a gör. katolikus egyházközség birtokán kívül és egy 118 holdas közép-birtok. Ugyancsak a falu határában húzódott meg a római kat. Státusnak 286 kat. holdat kitevő erdeje. A szomszéd falvak lakóinak 12 és fél holdat kitevő apró (másfél holdnál kisebb) földdarabkái feküdtek még a falu határának széléin.

1936-ban 86 kisbirtokot találunk a két egyházen kívül, melyek közül a református változatlan nagyságában maradt, míg a gör. katolikus egyházé kétszeresére növekedett a kisajátítás rendjén. A 118 holdas közép-birtok 96 holdra apadt le a szomszéd almasiak javára s így az idegenek birtokrészei 38 holdra szaporodtak. A Kat. Státus erdejét a politikai község számára sajátították ki. Ezenkívül az agrárreform folyamán a szomszédos Almas községben fekvő Státus-birtokból 56 holdat osztottak ki a baboniaknak. Ebből az 56 holdból a gör. kat. egyház és iskola 20 holdat, tizenkilenc 3 holdon aluli román kigazda összesen 34 és fél holdat, és két magyar kigazda összesen egy és fél holdat kapott.

1910-ben a 72 kisbirtok közül magyar kézben volt 25, román kézben 47 (201:387 holdarányban). 1936-ban 23 a magyar és 63 a román kisbirtok (holdarány 202,5:421,5). A magyarok fogytak, anélkül, hogy apadtak volna vagyonban, a románok inkább osztottak, mint szaporodtak, anélkül, hogy jelentősebben gyarapodtak volna.

KAPKODÁS jellemzi a falu gazdálkodását. Nincsen a falu gazdasági menetének iránya, nincsen cél, amelyet elérni szeretnének, egyakarattal, tudatosan vagy tudatalatt. Súlyos ezeket kapnak évente erdők eladásából és nem tudják közös akarattal befektetni s a pénzek a kezeik között szétfolynak aprónként.

Gazdálkodásuk gerince a gabonatermelés és főpénzforrásuk az állatnevelés és az állattal való kereskedés. Háromnyomásos rendszerük az általános kalotamenti: 1. őszi gabona (juh- és istálló-trágyával) 2. tavaszi (kukorica) és 3. feketeugar.

Az őszigabonába tavasszal sokan lóherét vetnek, ami még azon az őszön egy jobb-rosszabb kaszálást, a tarlóherét adja, másévből egy jó kaszálást és a maglóherét: 100—150 kg.-ot holdanként. Ilyenkor a tavaszi (kapás) kiesik a forgóból.

Az ugart (kukorica, illetve lóhere után) rendszeren csak a következő tavaszon, május végén—június elején, a tavaszi vetések végeztekor, kapálás előtt, szántják először: ez a tarlószántás. Augusztus vége felé, a nagy munkaidő után, esetleg közben, lopva,

ha az jdő engedi, jön a második, a keverő szántás. Azután trágyahordás (ha istállótrágya van) vagy juhtrágyázás, és szeptember végén, október elején, a burgonyaszedés után és rendszeren a kukoricahordás előtt, a vetőszántás és vetés egyszerre történik. A mag teljesen friss szántásba, a frissen szétszört és beforgatott trágya fölé kerül, ami nem helyes ugyan, de az átlagosan könnyű földeken aránylag büntetlenül tehetik.

Egy iga és két ember $1/2$ — $2/3$ holdat tud egy nap alatt megszántani, elvetni és elboronálni.

A faluban van 3 triőr, s a jobb gazdák rendszerint tisztított gabonát vetnek, egy kat. holdra 150—180 litert (5—6 nagyvékát), kézzel. A magot sok helyen előzőleg kékkövel (rézgálic) pácolják: 2—3%-os oldatban átmossák. Vetőmagul az esetek 46%-ában tisztított búzát használnak. A búza kopasz vörösszemű fajta. Régebben került másunnán Babonba és az uradalmakból szerzett székácsi búzát igénytelenségével szinte teljesen kiszorította. A búza és rozs 50%-os keverése adja a kétszerest, a környékbeliek fő kenyérgabonáját. Rozsot tisztán keveset vetnek, az ősztetéseknek mintegy 6%-át csupán. Ujabbán a régi szürke rozs helyett szép, világósszemű, bőtermő fajtát használnak (talán Fleischmann-féle lehet). Nem tudják, honnan került hozzájuk. Őszi árpát egyáltalában nem vetnek, tavaszt is nagyon keveset.

Jó vetés esetén a kikelt gabona még ősszel bokrosodik. Ha nagyon buja, ráhajtják a marhát vagy a juhot. Tavasszal az újabb időkben vagy két gazda boronálja a zöld vetést. Egy gazda 60 öles búzatabláját kukorica-vetőgéppel vetette be (duplasorba, sortávolság 40 cm.) és kétszer megkapálta kézzel. Hat kg. vetőmagból 80 kg. búzája lett, ami szinte 13 mázsás holdankénti hozamnak felel meg.

A tavasziak alá lehetőleg még ősszel szántanak. A zabot, mihelyt a földre mehetnek, lehetőleg márciusban, az őszi szántásba, szántás nélkül vetik. A holdankénti vetőmag átlaga 210—270 l. (7—9 nagyvéka). A tavaszi gabonafélék, a kukoricától eltekintve, 99%-ban zab, 1%-ban árpa és alakor (Spelzweizen polyvás búza). A kukorica alá — az őszi szántáson kívül — vetés előtt még egyszer szántanak. Ha őszi szántás nem volt, úgy ez is csak a vetőszántásba megy. Aki teheti istálló- vagy juhtrágyába veti. Sokan vetik géppel. A faluban 4 kukoricavetőgép is van és ezek kézzel-kézre járnak. A sortávolság 80 cm. A legtöbb kukoricát azonban vetik, répa- és tökmaggal, főképp azok, akik harmadába adják ki a kapálást. Olyankor a fészkebe rendetlenül krumplit is ültetnek a kukorica közé. A vetőmag nagyon változatos. Leggyakoribbak a sárga, kerek szemű magyar elfajzott változatai és a fehér, meg a sárga lófogu. A legszebb ilyenfajta csöveket ősszel, hántáskor válogatják ki és a tornácban rudakon szárítják meg vetőmagnak.

Burgonyát inkább a kertekbe vetnek, szántóföldbe csak ritkán. Ezért a holdankénti vetőmag és a holdankénti hozam nehezen határozható meg. Átlag a vetésre használt mennyiség 6—10-szeresét adja, a föld trágyaerejétől függően. A vetés áprilisban

történik, a kukoricavetéssel egyidejűleg, kizárólag fészekbe. Fészként 4—6 gumót tesznek a legkisebbjéből. Aki teheti: egy-egy maréknyi portrágyával. Kétfajtájuk van: a korábban érő hőpehely és a bőven termő télirózsa. Vetnek még simahaju nyári rózsát is eladásra, de csak keveset a kertben, mert nehéz az értékesítése.

Répát a kukorica közé szoktak vetni és azért nem igen sikerül. Ha tisztán vetik némelykor, akkor sem sikerül, mert nem tudják kellően gondozni. Pedig nagyon megbecsülik, mert tudják, hogy az állatnak milyen fontos takarmánya. A kapásoknak két kapálást adnak, egy sima, sekély gyomírtó, ritkító kapálást és egy töltögetést. A kapálást nagyobb gazdáknál rendszeren harmadosok (részesek) végzik; a kukorica $\frac{1}{3}$ -ért kötelesek a két kapálást, törést, száravágást és hántást elvégezni. A hordás a gazdát terheli, a harmadosnak is ő köteles mindent hazaszállítani.

A faluban 3 lókapva van és mihelyt a sorba vetett kukorica kibujt, azonnal megkapálják. Azután megkapálják egyszer kézzel, amikor ritkítják is és még egy gépkapálás után kézzel töltögetik. A burgonyát és a répát úgy kapálják, mint a kukoricát; a burgonyát erősebben, a répát kevésbé töltögetik. A kézi kapálás inkább asszonymunka, akiknek munkája szaporább, mint a férfiaké; ezek kapálás helyett egyéb elfoglaltságot keresnek maguknak (keverő szántás, kaszálás).

Kövérebb helyeken júniusban kezdődik a kaszálás és tart egészen augusztus elejéig. A szénacsinálás is inkább az asszonyok dolga. Kedvező időben a legszebb nyári munka, melyet mindenki szívesen végez. Csak az a baj, hogy ilyenkor már az aratás is a nyakukon van és a hordással már nagyon kell sietniök. Sokszor éjjel is hordanak.

Az őszgabona rendszeren egy kicsit túléri. Egyrészt hagyják is túlérni, mert úgyis sarlóval aratják, másrészt szükséges is éppen a túlérés miatt sarlóval aratni. Ez az a munka, amire rendszeren idegen, falunkívüli munkaerőket is alkalmaznak. Akár napszamba (férfi 50 lej és élelem, asszony 35—40 lej és élelem), akár részibe ($\frac{1}{12}$ — $\frac{1}{13}$ rész és élelem).

Az asszonyok vágják sarlóval a búzát, a férfiak kötözik és kalangyába rakják. Négy-öt asszony után egy kötöző férfi. Egy ilyen csoport munkateljesítménye egy nap alatt 8—12 kalangya (egy hold). Egy kalangya két-háromsoros, 14 kévés kereszt. A kereszteteket karóba rakják és úgy állanak a hordásig.

A hordás nagyon gyorsan, szinte egyik napról a másikra megy végbe az egész határról. Olyankor nem törődnek azzal, hogy nappal van-e vagy éjjel. Cséplőgépet Almasról hoztak, a legutóbbi három évben ugyanazt. Leghamarabb azok csépelnek, akik a gépet felhozták, azután a falu rendjében: megkezdik az alsó vagy a felső faluvégen és így halad a cséplés csúrról-csúrra a falu másik végéig.

Mikor sárgulni kezd a zab, elkezdik kaszálni. Egy asszony szedi a markot egy kaszás után és egy férfi kötözi és rakja

tén karóba. Így áll hosszabb ideig kinn, hogy nehogy megdohosodjék később. Augusztus végéig a zabaratást is bevégzik rendszeren.

TERMÉSEREDMÉNYEK az 1936-os esztendőben a következők voltak: tisztabúza 536.7 q, rozs 71.3 q, kétszeres 479.1 q, árpa 6.5 q, alakor 2 q és zab 94.7 q. Tehát az őszigabona kereken 87%-át tette ki az egész termésnek.

Ha a kisgazdák kezén tevő 420 kat. hold szántót vesszük alapul, amelynek $\frac{1}{3}$ része őszi vetés (140 kat. hold). 7.8 métermázsás termésátlagot kapunk, ami a környékbeli átlagnál jobb. Másrésztől, ha a csépléseredményeket nézzük, a tisztabúza e vidéki viszonylatban szokatlanul magas termelési százaléka (50%) azt mutatja, hogy piacra termelnek gabonát, mert otthon nem esznek, csak kivételes alkalmakkor, tisztabúza kenyeret. Kenyér gabonájuk a kétszeres, amihez még kukoricát is vegyítenek. Sok puliszkát esznek.

A tiszta búzát tehát kb. 60—70%-ban eladják készpénzért Huedin-en, a kétszeres és rozs, amennyiben a nagyobb gazdának feleslegük van, a faluban osztódik szét a szegényebbeknek télen, nyári napszám-előlegképpen.

A ZABARATÁS után a szegénység a cséplőgépnél dolgozik. Napszámuk 40 lej vagy 13 kg. gabona, amit éppen csépelnek, esetleg rész. A gazdák ilyenkor szokták elvégezni a keverő szántást az őszi alá, az asszonyok meg a kenderrel vannak elfoglalva.

Azután jön az őszi betakarítás. Kezdődik a burgonyaásáson. Az összehozamot még hozzávetőlegesen is lehetetlen megállapítani. Általában nagyon keveset termelnek: nagygazdáknál alig 3—4 q lehet az évi hozam. Pedig a baboni határ minden része jól megtermi a burgonyát. De főképpen csak asztalra termelik, állatoknak nem szeretik adni, mert alkalmatlan hosszadalmas főzése. Ehelyett a tökört használják a disznónál előhizlalónak, marhának pedig répát adnak amennyiben erről egyáltalán szó lehet. Pedig nagyon sokra becsülik és különösen tejes tehénnek és lónak szeretik adni.

A répánál jobban sikerül a kukorica árnyékát is jól bíró takarmánytök. Ha lehet fészekbe vetik a kukorica közé: 3—4 szem magot egy-egy maréknyi portrágyával együtt. Sokszor csak úgy szórják a kukoricával együtt. Szedéskor kihordják a kukoricaföld szélére csomókba, s onnan haza szekérrel. A disznónak adják nyersen; főzve inkább a románok, akik kiveszik a magját, megszáritják és olajat nyomtatnak belőle. Akinek sok van, minden állatját ezzel tartja ősszel, mert nem áll sokáig. Ára épp ezért nincs, egy szekérdereknyi 20—50 lej.

Mikor a kukoricaföld minden melléktermését kihordták és a kukorica jól kiszáradt, jön a kukorica-törés. Panusástól törik, magasra megrakott deszkásszekereken hordják be a csűrökbe, ahol a hántás történik. A meghántott kukoricát a ház padlására hordják.

Primitíven fonott kukoricagóré (kastélynak hívják) kettő van a faluban.

Kukoricaszedés után rögtön a vetés a főmunka, úgy, hogy a kukoricaszár csak lassan szedődik le, rendszeren az asszonyok munkája ez és a gyermekeké. Fűzfavesszővel zsupokba kötik és úgy hordják haza.

Fontos terményük még a napraforgó. Kukoricaföldek szélére szokták vetni. A magjából olajat nyomatnak, a tányérját marhával feletetik. A szára ott marad és télen a varjak pihenőhelye. A magyarok is termelnek annyit, mint a románok. Éppen úgy eszik és főznek vele, legfeljebb nem olyan szigorúan meghatározott időszerepességgel. A fölösleget Huedin-en adják el a havasiaknak; literét 30—40 lejért.

A TAVASZI FORDULÓ (átlag) 140 kat. hold. A réteknék szántott részébe csak tavaszt vehetnek, mert ősszel a marha és juh legel rajta. Azonkívül a kerteket legalább fele részben kukoricával, krumplival, répával, szóval tavaszi takarmányfélékkel vetik be. Ezek szerint a tavasziakra eső területet 200 kat. holdra becsülhetjük. Zabvetésre jut kb. 12 hold (94.7 q). A krumpli, répa, tök, napraforgó együttesen nem vesznek 15—20%-nál (30—40 holdnál) többet igénybe, tehát kukoricára mintegy 150 holdat számíthatunk. Egy hold évi hozama 3 deszkásszekér hántatlan tengeri. Egy szekérről 12 zsák csöstengerit, egy zsák csöstengeriből egy és fél véka szemes kukoricát számítanak. Hat véka kukorica egy mázsa. A számítás összetett ugyan, de könnyű és a végeredmény 9 q holdanként, ami a búza átlagos termés-hozamához viszonyítva nem mondható jónak. Az évi összhozom tehát kb. 1350 q kukorica körül járhat, amit hacsak disznóhizlalásra használnának (egy disznóra 4 q), $1350 : 4 = 337.5$ disznónak a hizlalására volna elég (1 q súlygyarapodás a legelő súlyon felül), holott, amennyiben a jegyzősegnél talált statisztika adatai megbízhatóak, a falu disznóállománya 197 drb., családonként alig 2 drb. A kukoricának tehát szinte fele az asztalra kerül, mert eladni nagyon keveset adnak el. A fölösleget inkább más állattal etetik fel vásárra vitel előtt.

KOMOLY állattenyésztésről, mint általában a vidéken, úgy itt sem lehet beszélni. A kalotamentieknek is, mint a transzilvániai kisgazdáknak általában, az állat képezi a forgótőkét. Csak-hogy ezt nem az állatok természetes szaporodása útján gyümölcsöztetik (egyedüli részleges kivétel: a disznó), hanem köpekedéssel. Így nagyobb ugyan a kockázatuk és több hozzáértést, jobb szemet igényel, de gyorsabban forog a pénzük és talán, ha ügyesen csinálják, több a jövedelmük is.

Koratavaszon vagy nyáron soványabb, gyengébb ökröket vásárolnak, elvégzik vele a munkájukat és késő ősszel, karácsonykor kijavítva adják el. Vesznek ősszel sovány tinókat és tavaszig vagy más őszi nevelik, kicsit kihizlalják és úgy adják el; sokszor kisborjúval. Vesznek meddő tehenet s ha sikerül, mint borjas tehenet

dupla áron tudják értékesíteni, ha nem, kijavítják, s a mézárósnak adják el.

Legelőhiány miatt télen általában több állatjuk van, mint nyáron. A 80 hold erdős legelő: meredek, délnek fekvő, sovány hegyoldal; a marhaállományt két hónapig sem bírja eltartani. Azért hajtják a marhákat más falvak legelőire, amiért hol fizetnek, hol pedig, ami a szokottabb eset, az idegen falvakból beházasodott vők vagy menyek jussán, akik az otthoni legelőjogukat megtartották.

A számos marhatartás másik nagy átka: a juh. Babonnak, a 300 lelket számláló törpe községnek, két turma juha van: az egyikben 205, a másikban 289 darab. Az ellenálló, igénytelen, de durvagyapjú racka fajtát tenyésztik. Ezek hóolvadástartól hóhullásig kinn legelnek. Rágják, rontják, piszkítják a legelőt, az ugart, a tarlót és az alig sarjadó vágottakat. A marha utánuk nem kap semmit és ha kap, akkor sem kell neki. De azért mindenütt előjoguk van, mert sokan vannak, mert mindig kint vannak és mert a pakulárok élelmesebbek, mint a csordások.

Hozamként a juhoknál a bárányt, a gyapjút, és a tejet tekintik. A juhoknak csak mintegy 60%-a ellik. A bárányt 80—150 lejért értékesítik. A tejet sajtnak, illetve turónak dolgozzák fel és télen egyik főeledelük. Gyapjút minden juh ad 1 és $\frac{1}{2}$ —2 kg.-ot darabonként, durva minőségűt, amiből csak condraposztót és pokrócot szőhetnek. A juhtrágyázás, amit a jüh egyik legnagyobb előnyének tartanak, kiszegényíti mégjobban az amúgyis sovány hegyoldalakat.

A FALU számos marhaállománya 176 drb. Ebből 50 drb ökör, 14 drb. ló, ami 32 jó igát jelent. 32 iga pedig 640 kat. hold (igánként 20 hold) legintezivebb megmunkálását tenné lehetővé, ami azonban nem történik meg, pedig csak 420, ill. 280 holdat kell, hogy megműveljenek. Igánként, ha a rét szántott részét is számítjuk, alig jut 10 holdnál valamivel több egy igára.

Van azonkívül a faluban 73 tehén, amit szintén mind jármoznak. Fuvaros csak egy igazi van a faluban, az sem él csak a fuvarozásból. Télen hordanak be Huedin-re fát, saját tűzifafeleslegüket. Nem nagyban, iparszerűen, hanem csak zsebpénzül.

Bika nincs a faluban.

A vidékszerthe kedvelt bivalyból, ami lassúságánál, igénytelenségénél és ezáltal kevés hasznosságánál fogva szinte lehetlenné teszi az intenzív mezőgazdálkodást, alig van Babonban.

RÉGEBBEN, a filoxéra pusztítása előtt, azt mondják: sok és jó szőlő volt a faluban. Most termés alatt 32 pászma van, egyenként 600 tő szőlővel, ami az általános 1 m.-es tőtávolság mellett 3 holdat jelent. 1933-ban az úrbéresi legelőből kihasítottak még 28 pászmat. Be is van már javarészen ültetve, de még keveset terem. A régi szőlő magántermő szőlőkkel van beültetve, a legtöbb az államilag tiltott *Nova*. Sok még az „Izabella” és az „Othello”. A

boruk édes és aránylag nagy alkohol tartalmú. De nagyon vad ízű, amint ez a magántermőknél lenni szokott. Ezen a téren kis javulás vehető észre: a magántermő szőlőket igyekeznek átoltani nemezebb fajtákra és az új szőlőjükben több már az oltva ültetett szőlő, első helyen „Chasselas” fajtákat ültetnek, nem is helytelenül.

Mivel a boruk ezidőszerint nem kereskedelmi cikk, maguknak kell elfogyasztaniok. Az asszonyok jobb szőlőtermő esztendőekben a szőlőből télire is tesznek el, felakasztva a gabonásban és kamrában, némelykor a szép fürtöket zab közé. Télen Huedin-en jó áron tudják értékesíteni.

A szőlészetnél, aminek náluk úgy sincs jövője, sokkal fontosabb volna a gyümölcsstermelés. Van is a falu minden kertjében egy pár gyümölcsfa, némelyikben több is. De ritkán teremnek, mert gondozatlanok. Sok az egészen fiatal fa. Leginkább alma-csemetéket lehet látni: *Batult*, *Jonathánt* és *Törökbálintot*. A *Sóvári* ültetésével felhagytak, mert nehezen lehet eladni. A jövő ebből a szempontból biztató.

A két-hároméves csemetéket a Gazdasági Kamara útján szerzik be, 10—20 lejért darabját. A legnagyobb baj, hogy nagyon messze kell utána menniök és nem is kapnak elsőrendű árut.

Szeretnek fát ültetni, jó volna, ha a fát gondozni is úgy szeretnék.

Diófa egy sincs a faluban, azt mondják: elfagy.

Sok a meglevő termőfák közt a szilvafa. A kertek úgyszólván mind ezzel vannak tele. Elvértve a szántók között is lehet látni és a puszta kertekben. Minden második, harmadik évben hoz csak termést. A nyárvégi ú. n. *Vörösszilva* a legelterjedtebb, azután a *Húsos*. Pálinkának főzik ki nagyrészét és meg is isszák ők maguk.

A szilvából, amit nem főznek ki pálinkának, szilvaízet készítenek, vagy megaszalják. A szilvaiból sok kerül eladásra, az aszalt szilvát megeszegetik otthon.

MINDENT EGYBEVETVE, a község lakosságának gazdálkodása nem okszerű, hanem meggondolatlan, kapkodó. Földjük kevés, állatállományuk aránylag nagy, ami intenzívebb takarmánytermelést tenne szükségessé. Viszont szalastakarmányul csak szénát, sarjút, vetett takarmányul csak lóherét termelnek. Abraktakarmányul a kukoricát és kevés zabot használnak. A sok igaerő sokkal több és jobb földművelést tenne lehetővé, mint amennyit tényleg teljesítenek. A júhnak jó magaslati legelőre, hegyi szénára és abrakra is szüksége volna, de ilyen nincsen.

Hogy mezőgazdálkodásuk nem elég intenzív, annak nem is annyira a tudatlanságuk az oka, mint jórészt kényelemszeretetük. Nem akarnak gondolkozni, hanem élnek a megszokott ősi, öröklött módon és keretek között.

Csak addig nyujtóznak, amíg a takaró ér. És hogy a takarójuk érjen, arról gondoskodnak az *egyke* útján.

Babonban az *egyke* nem begyökerezett, testet és lelket meg-

fertőző, pusztító tragikum még ma. Egyszerűen kényelmesebb az asszonyoknak besétálni a közeli városkába és elpanaszolni az orvosnak, hogy mi készül, mire az természetesen hajlandó a gyereket 1000—1500—2000 lejért (alku szerint) elvenni. A nép a magzatelhajtó orvost általában a maga jóttevőjének tartja és talán az orvos is annak tartja magát.

Utánpótlásról vők és menyek által gondoskodnak. A most élő 84 baboni magyar lakos közül (vincellér, kovács, pásztorok, szolgák, mint idegen falvakból származó átmeneti emberek, nincsenek ideszámítva) 21 a beházasodott. Ezek közül 6 vő és 15 meny. Messzi falvakba is elmennek meny vagy vő után és érdekes, hogy ilyen célból inkább a hasonlóan egykés falvakat keresik fel.

A falut kitevő 66 telken csak mintegy 55 paraszt lakóház van. Négy telket a 2 templom és a 2 iskola foglal el, két telket az új román és a régi magyar iskola; van két pusztá telek, a többi hárman a gazdasági épületek megvannak ugyan, de lakóház nincs, vagy lakatlan. Egy szobás-konyhás parasztházban tehát 2 család, mintegy 6 személy lakik. A szoba télen lakatlan. A szobák kicsik: 20—25m² alapterületűek és 1.7—2.0 m. magasak. A tüdőbaj már nem pusztít, de minden családban benne van. Sok a már idült belső szervi baj is, ami közvetlenül nem pusztít, de munkaenergiájukat és ellenállásukat csökkenti és lassan, de biztosan visszafejleszti őket. Egy jó emberöltő mulva viszont úgy is teljesen kicserélődik a beházasodások folytán a lakosság.

AZ ELMONDOTTAK UTÁN, amelyek lehetőség szerint hűen tükrözik a baboni magyar lakosság életét, a kép teljessége kedvéért nézzük meg közelebbről a benne élő elemeket, a családot és az egyént is.

1. Az első gazda, akit a faluban mintaként emlegetnek, mert szegény sorsból emelkedett a falu nagy gazdáik közé, Eszes Ferenc Jancsi.

A család 3 tagból áll, az említett családfőből (61 éves), az *Almasról* származó feleségéből (55 éves) és 16 éves leányukból. Mind a hárman egy szobában laknak, a ház másik, nagyon kicsiny helyiségét kamrának használják.

Összesen 10 hold 944 □-öl földbirtokukból 8 hold 1213 □-öl szántó, 750 □-öl kert, 1143 □-öl rét és 1038 □-öl földadó alá nem eső terület (házhely, udvar, vízmosság, stb.).

Állatállományuk szokatlanul nagy: 4 tehén, 3 borju, munka-időben még 2 ökör, 1 koca, 1 ártány, 5 fejős juh 5 báránnyal, melyek közül kettőt megettek, három megvan.

Holt-leltára: egy kicsi trágyahordószekér és egy nagyobb szénahordószekér, egy váltóéke, egy magacsínálta kukorica-vetőgép, faborona. Semmi különösebb szerszáma nincs. Talán a váltóéke az, amely figyelmet érdemelne és amelyet e vidéken, sajnos, nagyon kevesen használnak.

Adóssága nincs. A konverzióval a bankban veszett 30.000 lei készpénze. A faluban most is van kb. 50.000 leje 24%-os kamatra kihelyezve.

Kapáláshoz, aratáshoz és hordáshoz napszámosokat fogad, évente átlag 15—20 napszámot (30—35 lej és élelem). Régebben télen ő is járt ácsmunkára.

Vetőmagul a saját terméséből használ székácsi búzát, lófogú kukoricát.

Terméseredményei átlag a következők: 33 q búza és kétszeres, hét q zab, tíz q kukorica. 3.5 hold földön termelt takarmányt, 0.5 holdon lucernát. 1 holdon lóherét (tavaly 1 q lóheremagot is kapott a két kaszáláson kívül) és két holdról réti szénát (ez utóbbi földje almasi határban, felesége jussa).

Jövedelme: 5000 lej gabonaeladásból, 2800 lej heremagból, 2800 lej 5 malac eladásából, 3600 lej nyereség egy pár ökrön, 3900 lej 2 borju eladásából; azonkívül a kihelyezett pénzének kamataiból 12.000 lej, összesen 30.100 lej.

Községi pótaxója 540 lej, állami adója 338 lej. Egy-egy havi elsőrendű kiadásuk, átlag, 2 kg. cukorra, ezenkívül paprikára, borsra, teára, petróleumra és gyufára összesen 130 lej. A férfi hívó (baptista), tehát nem iszik, nem dohányzik.

Az öregek ruházkodása nem kerül úgyszólván pénzbe: egy-egy pár lábbelit vásárolnak évente Annál többet költenek a leányuk ruházkodására: évente 2—3000 lejt; most, hogy nagylány lett, az évi ilyenmü költségük vagy két évig a 12.000 lejt is meg fogja haladni. Panaszodik is emiatt eleget az apa.

Egyheti étrendjük az aratási nagy munkaidőben a következő volt:

Étkezés	Hétfő	Kedd	Szerda	Csütörtök	Péntek	Szombat	Vasárnap
reggeli	Palacsinta (lapotya)	lángos, tea	túrós-lepény	palacsinta	tea	szabógal-lérleves	kávé
ebéd	rántottás leves	húsleves disznó-hússal	ribizli-leves hússal	almaleves disznó-hússal	bőjtőspaszuly	zöldpaszuly szalonnával	paprikás-csirke
vacsora	túrós-puliszka	árvaleves	bálmos	szurtlaska	tejes-puliszka	puliszka tejjel	paprikás-csirke

Évente egy nagy 190—200 kg.-os disznót vagy ennek megfelelő két kisebbet vágnak. Majorságállományuk: 7—10 tyúk, 10—12 csirke. Tojást, csirkét nem adnak el.

2. Egy másik gazda, Moldován Juon lui Iacob, 6 hold és 190 □-öl saját birtokán kívül bérel még 7 hold kaszálót.

Családtagok: Juon 55 éves, felesége 45 éves, fia 27 éves, lánya 14 éves és menyé 21 éves. Tehát 2 család. Laknak egy kétszobás házban, aminek csak az egyik szobáját használhatják, mert a másik szobában Juon testvére lakik.

Élő leltár: 2 ökör, 2 tulok, 2 bivalytehén 2 borjuval, 1 koca, 3 malac, 10 juh, mindenik bárányozott, a bárányokat eladták.

Holt-felszerelés: 1 szekér, 1 eke, 1 borona.

A földjeit jó trágyaerőben tartja.

Évi hozama: az évente művelésre kerülő 4 holdnak 25 q búza, 19 q zab, 12 q kukorica, ½ q lóheremag.

Búzát nem adhatnak el, mert tartoznak 6 q-val a faluban, a többit megeszik. Hetenként 1.5 vékát öröletnek házihasználatra (vám a malomban 3 liter vékánként).

Kukoricát, amit nem esznek meg, a disznóiknak adják, meg ökröknek, de piacra nem visznek semmit belőle. A zabot adják csak el vékás, félvékás tételekben, apró háztartási költségek fedezésére.

Jövedelmek: 1 hízott disznó: 1800 lej; 2 malac: 1000 lej; ½ q lóheremag: 1200 lej; haszon egy pár ökrön: 2000 lej; 1 bivalyborju: 600 lej; 10 q zab: 4750 lej; összesen: 11.550 lej.

Kiadások: háztartásra évente 1500 lej, állami adó 200 lej; községi pótdadó 500 lej; átlag 10 napszám évente (kapálás) 300 lej; 7 hold kaszáló bére 2000 lej; összesen: 4500 lej. Maradna 7050 lej. Ebből ruházkodnak és fizetik az orvost: a fiatalasszony sú-

Egy heti étrend aratáskor:

Étkezés	Hétfő	Kedd	Szerda	Csütörtök	Péntek	Szombat	Vasárnap
reggeli	Pergelt laska-lelves	Szalonna, turó, zöld paprika	Szalonna, turó, zöld paprika	szalonna	ugorkasaláta, kenyér	turós és tejes puliszka	csirkehúsleves
ebéd	Zöldpaszuly	Puliszka turóval	m. f.	töltöttkáposzta	Zöldpaszuly kenyér	tejfőles zöldpaszuly	aludttej, turó
vacsora	Puliszka tejjel, olajjal.	Puliszka tejjel	m. f.	aludt tej	Zöldpaszuly kenyér	tejfőles zöldpaszuly	puliszka tejjel, turóval

Napi tejhozam átlag 3 liter, eladásra ritkán kerül valami, inkább a tejfölt tudják értékesíteni Huedin-en.

3. Kudor János (Bede) a harmadik gazda Farbosról házasodott be, 6½ hold tulajdonosa. Egyszobás, kamrás házikójukban hárman laknak: János 49 éves. felesége 48 éves, fiuk 13 éves.

Állatállománya: 2 bivalytehén, 1 bivalyborju, 2 ökör, 5 drb. juh, 4 bárány, 2 disznó. Majorsága nincs. Holt-felszerelése: egy szekér, egy váltó- és egy rendes eke, egy borona.

Munkára a bivalyokat használja, az ökröket eladásra tartja; egy más községben 400 lej évi díjért legelteti.

Terméseredmények: 23 q öszbúza és kétszeres, 6 q kukorica; földjeit jó trágyaerőben tartja, 3 hold réten széna és sarjú; 40 drb. termő almafája és 20 darab oltványa van, ezekről szedett 7 q gyümölcsöt. Van 1200 tő szőlője; 300 tő oltott és 900 magántermő, mind termés alatt, évi hozama kb. 900 liter bor.

Jövedelmek: 7 q almából 3500 lej; ökrökön nyereség: 6300 lej; bivalyteheneken nyereség: 4300 lej; összesen: 14.100 lej.

Kiadások: állami adó 340 lej, községi pótdadó 550 lej, továbbá legeltetési díj 400 lej; egyházi adó: 2 véka búza, 2 szekér trágya, szántás; vincellérnek 1 véka búza, kovácsnak $\frac{1}{2}$ véka búza, disznópásztornak 1 véka búza, csordásnak 2 véka búza, csordásnak 1 véka búza, 2 kenyér, 1 kg. szalonna.

A fennmaradó pénzt építkezésekbe és földvásárlásokba fekteti.

Vetőmagvak a sajátjából kerülnek ki.

Csak három napi étrendet tudtak elmondani, a többire nem emlékeznek:

Étkezés	Hétfő	Péntek	Vasárnap
reggeli	tej, szalonna	tej	puliszka tejjel
ebéd	sült szalonna hagymával	zöldpaszuly	zöldpaszuly disznóhússal
vacsora	puliszka tejjel és turóval	turós és tejes puliszka	tej

Takarékos, szinte fősvény emberek, nagyon sokat dolgoznak.

A GAZDASÁGI ÉPÜLETEK általában jobbak, mint a lakóházak. A csűr a kalotementi ember büszkesége, mert az kell, hogy a földjei nagyságával és minőségével arányban legyen: nagy csűrök és jó földet jelent.

A felsorolt gazdák állatállománya mind jóval felül van az átlagon. Egyrészt mert mind szorgalmas, jó gazdákról van szó, másrészt mert éppen ezek a földnagyságok igénylik a legintenzívebb művelést. Nem olyan nagy, hogy külterjesen művelve is meg lehessen belőle élni és nem olyan kicsi, hogy ott kelljen hagyni más kenyérkeresetért. A nagyobb 25—50 holdas gazdáknál rendszeren az átlagnál rosszabb a számos marhára eső holdak aránya, az egészen törpe, 2—4 holdas gazdáknak pedig, akik egész évben napszámba járnak, egyáltalán nincs számos marhájuk, csak disznót és juhot tartanak.

*

EGY FALU MEZŐGAZDASÁGÁNAK és az ezzel kapcsolatos életmegnyilvánulásoknak rajza kívánt lenni ez az írás. Olyan, amilyen a kezdetleges munkamódszer, a kutatásra szánhatott csekély idő és az adatok hiányossága mellett lehetséges volt. Másfelé mezőgazdasági főiskolák mellett alakult intézmények és tudós vezetők kutatják és mérik fel a falvak mezőgazdasági helyzetét. Nekünk nincsenek ilyen intézményeink s alig remélhetjük, hogy lesznek; magunknak kell tehát megpróbálnunk, kezdetlegesen, tétovázva, vergődve a tudományosságra való törekvés és a kezdetleges lehetőségek között, ahogy lehet. De abból a kevésből is, ami

feltárható volt, nyilvánvalóvá vált az, hogy a falu fejlődési üteme megakadt, mezőgazdasága elmaradott, és egész élete inkább visszahúzódó, riadt, a gazdaság nyomásra új lehetőségek kutatása helyett inkább önmaga csonkításával védekező.

A segítség módjai pedig nem a kutató, hanem a hivatása magaslátára emelkedett nemzetszervezet feladata marad.

KÓS BALÁZS.

NÉHÁNY ADAT A SZÉKELY KIVÁNDORLÁS HÁTTERÉBŐL

1.

AZ OLT VÖLGYÉBEN, a Köddombja és a Hargita között, hosszan nyúlik Dănești község hepehupás határa. Ha keletnyugati irányban végigjárjuk a földeket, dombról le, dombra fel, a jellegzetes hegyvidéki térség tanúi vagyunk. Az Olt a határ keleti harmadában vájt magának völgyet s ezzel a község települését is meghatározta. A legtermékenyebb rész ez: az alsó és felső Kismező szántóinak és kertjeinek, valamint az oltmelléki kaszálónak területe. Keletről és nyugatrólombok határolják. Keleti részen Olthege, a nyugati oldalon Cseretető. A határ terjedelmesebb része a Cseretetőn-túli, mely lankákkal és kaptatókkal lacsacsán felmászik a Hargita oldalára.

10.543 hold 1410 □-öl területet ölel fel ez a határ, melyből 35.7 százalék kaszáló, 29.7 százalék erdő, 20.6 százalék szántó, 12.9 százalék legelő és 0,8 százalék kert. Ebből intézményi és köztulajdonban van 43.7 százalék (4607 hold 1080 □-öl). Mívelési ágak szerint magánosok kezén van a kaszálók 98.7 százaléka, a szántók 97.4 százaléka, a kertek 91.1 százaléka s a legelőterületek 0,03 százaléka. A legelők majdnem mind, az erdők teljes egésze a közbirtokosság tulajdona.

A magánosok kezén lévő 56.3 százalék szántó-, kaszáló és legelőterületből más községben lakó, ú. n. külbirtokosoké 363 hold 1499 □-öl. A maradék 5569 hold 236 □-öl terület viszont birtokkategóriánként a következőképpen oszlik meg:

Birtokkategória	A megfelelő birtokkategóriába tartozók (összes családtagok)	
	a lakosság hány %-át teszik ki hozzávetőlegesen	a magánosok kezén lévő föld hány %-át birtokolják
4 holdon aluli	31.5	11.6
4—8 holdas	27.4	20.3
8—16 holdas	26.4	37.6
15 holdon felüli	14.6	30.3

Két nagyobb birtokosréteget állíthatunk szembe egymással: a nyolc holdon aluli és a nyolc holdon felüli birtokosok osztályát. Az előbbieket a lakosságnak kb. 59.0%-át, az utóbbiak kb. 41.0%-át ölelik fel. A birtokállomány megoszlása azonban már egészen más kulcs alapján 31.9 és 67.9%-ot mutat.

2.

A KÖDDOMBJA és a Hargita között huzódó földdarab a község 2844 lakosának létalapja. Nem valami tág és bőséges határ. A napi panaszkodás és a nélkülözés külső jegyei állandóan bizonygatják, hogy keskeny, szűk és nem kielégítő.

Bizony, a határ századokon át nagyjában ugyanaz maradt, bár az emberek száma lassacskán, de szaporodott. Egy évszázaddal

**A János-nemzetség tagjai
nemzedékenként.**

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.
n e m z e d é k						
1	3	15	53			
		8	36	90		
			16	50	106	
				22	55	?
					30	?

Nemzedékenként :

- A férfi leszármazottak száma.**
- A férfi ágon való leszármazottak száma.**
- A férfi és női ágon való leszármazottak száma.**

birtoklapok 105 hold 1515 □-ölről beszélnek (háborúelőtti állapot) s ezt a háború utáni le- és beírások — megbízhatóságuk ugyan nem túlságosan nagy — 132 hold 784 □-öltre módosították.

Ha nem is ilyen nagy arányú ellentét, de hasonló a helyzet az egész faluban. A népmozgalmi kép a háborúig merészen ívelő. A háború s az új idők megtörik ugyan ezt a lendületet, de az eredmény még mindig pozitív: a természetes szaporulat évente 20 és 40 között ingadozik. S ha számbavesszük az utolsó 135 esz-

tendő népmozgalmi adatait (lásd táblázatunkat), akkor 4101 lelkes természetes szaporulat állapíthatunk meg. A valóságos szaporulat ennek a legjobb számítás alapján is mindössze a felét teszi ki. A megszükkült határ, a lefokozott lehetőségek biztos tükre ez a számokban jelentkező különbség. 1890 ben a község lakossága 2266 lélek, ez 1900 ig — a természetes szaporulat évenkénti hozzáadásával — 2749-re gyarapodik, a népszámlálás azonban csak 2635 lelket mutat ki. így vagyunk később is: 1910 ben 294, az utóbbi két évtizedben 404 a különbség a természetes szaporulat segítségével készített számsor végösszege és a népszámlálás eredménye között. Állandó és talán visszatartatlan kivándorlás számszerű lemérése ez. Az életlehetőségek szélesbülését ugyanis a községbeli székely egykével nem segíti. Az abortust is csak átmeneti jelenségként szabad megítélnünk. A családok zöme ma is 2—4 gyermekes, találunk szép számmal 5—6 gyermekes családokat is, sőt néhányat 6—10 gyermekkel.

3.

A SZÉKELY nem azért hagyja el ősi földjét, nem azért lesz szolga és cseléd, nem azért hajlik meg másolt parancsának, mert kiszikkadt belőle az ősök büszke rátartisága, *a föld dobta ki a világra.*

Ha körülnéznünk a családi gazdaságokban, rögtön meggyőződünk ennek igazságáról. Alább három községbeli család gazdaságának mérlegét közöljük. Az első (I.) 5 hold 1120 □-öl

szántó- és 3 hold 800 □-öl) kaszálóterületet ölel fel (összesen 9 hold 320 □-öl) s a családtagok száma hat, éspedig: a férfi 32 éves, az asszony 32 éves, az asszony anyja 77 éves, a gyermekek 12, 10 és 4 évesek; a második (II.) 5 hold 822 □-öl szántó- és 4 hold 879 □-öl kaszálóterületet ölel fel (összesen 10 hold 101 □-öl) s hat családtag fenntartására szolgál, akik közül a férfi 39 éves, az asszony 36 éves, az asszony apja 75 éves, a gyermekek 16, 12 és 5 évesek; végül a harmadik (III) 3 hold 936 □-öl szántó-, 100 □-öl kert- és 15 hold 595 □-öl kaszálóterületet ölel fel (összesen 19 hold 31 □-öl) s a család héttagból áll: a férfi 46 éves, az asszony 40 éves, a gyermekek 13, 10, 6 és 1 évesek, s a családdal együtt él az asszony 45 éves férfi rokona.

D. község népmozgalma.**1800—1935.**

ÉV	Születések száma	Halottak száma	Természetes szaporulat
1800—09	532	375	+157
1810—19	482	323	+159
1820—29	571	313	+258
1830—39	659	349	+310
1840—49	809	444	+365
1850—59	815	340	+475
1860—69	914	652	+262
1870—79	961	605	+356
1880—89	1084	857	+227
1890—99	1180	697	+483
1900—09	1149	805	+344
1910—19	1003	864	+139
1920—29	1116	692	+424
1930—35	488	346	+142
1800—1935	11763	7662	+ 4101

	I.	II.	III.
1. A termelés hozama	34.646	36.572	65.600
2. A termelés kiadásai	6.120	3.886	8.695
3. <i>A termelés tiszta jövedelme</i>	23.526	32.686	56.905
4. A fakitermelés jövedelme	19.500	7.000	12.000
5. <i>A termelő üzem tiszta jövedelme</i>	48.026	39.686	63.905
A háztartás kiadásai:			
a) a piacon vásárolt cikkek	3.424	3.094	4.686
b) a gazdaságból elvont cikkek	31.190	35.872	53.100
7. A családtagok magánkiadásai	4.770	8.940	10.100
8. <i>Az üzem tiszta jövedelmét terheli</i>	39.384	47.906	67.886
9. Az üzemben mutatkozik:	maradvány(+)		
	veszteség (—)		
	+8.642	—8.220	+1.019
10. <i>A mellékkeresetből bevétel:</i>			
a) fuvar	7.500	6.000	—
b) napszám	—	3.000	4.150
	<i>összesen:</i>	7.500	9.000
11. A gazda számadá-	maradvány		
sában mutatkozik:	veszteség (—)		
	+16.142	+780	+5.169

A fenti adatokat a gazdák közlése alapján állítottuk össze. Kétségtelenül meglepő, hogy a földben legszegényebb végzi a legjobb eredménnyel az évet, s ehhez képest a kétszer módosabb alig egyharmada maradványt tud felmutatni. A jelenség azonban indokolt. Az első, kilenchoroldos gazda a fakitermelésből nagy jövedelemre tesz szert, háztartási és magánkiadásai lefokozottak s emellett még fuvaroz is. A harmadik, tizenkilenc holdos gazda viszont igényes, háztartási és magánkiadásai nagy összeget jelentenek.

Ha elemezzük ezt a három gazdaságot, érdekes eredményekre jutunk. Az első gazda szorgalma és igénytelensége abból magyarázható, hogy úgy hat éve elhatározta a megrokkant családi ház és a csűr átépítését, ezért fekszik bele a fakitermelésbe, erre takarékoskodik, ezért fuvaroz, és sikerrel, mert a csűr áll s a házba most az ősz végén cipelődek be. A harmadik gazda igényessége természetes, mert gazdasága minden különösebb erőlködés nélkül is jövedelmező, udvarán tavalyi deszka áll „raktáron”, s az utóbbi években jócskán szerzett földet is. (Fiatal korában máskülönben maga is sokat kínlódott a gyárnál, hol gazdasága alapját összetakarékoskodta.) A második mérleg látszik e szerint a leginkább egyensúlyozottnak. És valóban számítsunk csak utána. Ha az első gazda üzemi tiszta jövedelmét a fakitermelés többletjövedelmétől (12.500 lej) megfosszuk s megterheljük a második gazda közepes igényű háztartási és magánkiadási tételeivel (47.906 lej), akkor nem 8.642 lej maradvány, hanem 12.380 lej veszteség mutatkozik. Ha viszont a második gazda termelési hozamát az első gazda indokolt (nem fukar) termelési kiadásaival terheljük meg, úgy a tiszta jövedelem 2.234 lejjel megcsökken s ez a végösszegben szereplő 8.220 lej veszteséget 10.454 lejre fokozza. Végül ha a harmadik gazda igényességétől eltekintünk s üzemi tiszta jövedelmét szintén a második gazda közepes igényű háztartási és magánkiadási tételeivel terheljük meg, úgy végeredményében nem 1019, hanem 20.999 lej

maradvány mutatkozik, mely összeg a rokonférfi napszámból kapott 4150 lejes hozzájárulásával 25.149 lejre emelkedik.

Ezeknek az adatoknak segítségével nem nehéz kiszámítanunk, hogy mellékkereset nélkül (a fakitermelésből származó jövedelmet azonban beleértve) körülbelül 13—15 hold az a földmennyiség, amelyből egy D. községbeli hattagú család a 47.906 lejes háztartási és magánkiadási terhelés mellett meg tud élni. Persze gyarapításról ekkor még szó sem lehet. Erre azonban van két út, melyet az első mérleg mutat, mégpedig: az igények leszállítása és a mellékkereseti jövedelem fokozása. Ezt ugyan népünknek tanítani nem kell, mert mióta fejenként a 2.5 hold földmennyiség nincs meg, azóta járja ezt az utat, főleg az utóbbit. Sokszor aztán a mellékkereset főkertesévé erősödik s valahol meg is köti a székelyt. A kivándorlás okait és tényezőit nem igen kell másutt keresnünk.

4.

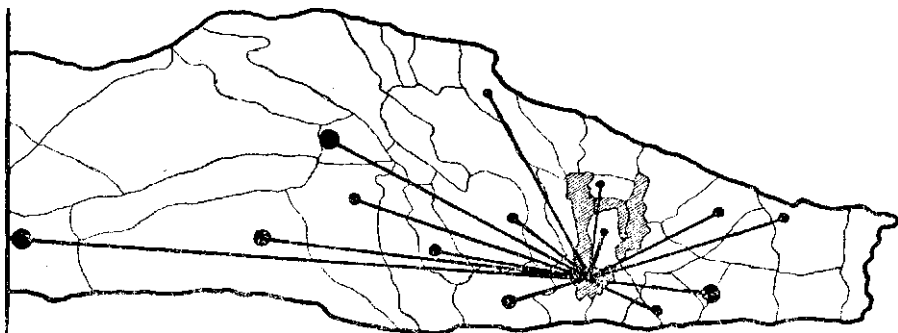
A JÁNOS-FIAK közül, a férfi ágon leszármazottak sorából, 23 százalék hagyta ott a községet a fenti indokkal. Így a harmadik nemzedék idején már annyira megoszlik a nemzetség egyes ágaiban a birtok, hogy a negyedik nemzedékből egyeseknek már —akarva, nem akarva—a vándorbothoz és a földműves élethivatás elhagyásához kellet fordulniok. Két birtok statisztikát közlünk. A gazdák testvérek.

	I.				II.			
	Szántó	Kert	Rét	Belsőség	Szántó	Kert	Rét	Belsőség
Örökölt vagyon	2.24	0.06	2.33	0.11	2.30	—	4.05	0.08
Ebből elidegenítve	—	—	—	—	0.15	—	1.26	—
Maradék	2.24	0.06	2.33	0.11	2.15	—	2.79	0.08
Tiszta szerzett vagyon	0.14	—	0.07	—	1.84	0.08	0.35	—
ÖSSZES VAGYON:	2.38	0.06	2.40	0.11	3.99	0.08	3.14	0.08
	4.95 hold				7.29 hold			

Mindkét gazda családjában nagy a gyermekáldás. Az I. gazda hét, a II. gazda öt gyermeket nevelt fel. A tizenkét gyermekből fiú is, leány is hat. A leányok férjhezmentek; három a községben, három máshova. Ahogy szokás. (Átlag a lányoknak több mint fele nem a községben talál házastársat s ezzel tetemesen növelik a kivándorlás számarányát). A fiuk kérdése azonban nem ilyen egyszerű. A megoldás végül is nem kétséges. Hárman csizmadiának mennek, egy szabóságot tanul, egyből asztalos lesz, egy végül otthon marad és gazdálkodik. A hat fiúból tehát öt otthont és hivatást cserél, később is csak az asztalos jön haza, hogy az ipar mellett az apai kis birtokot művelje. A kérdés azonban ezzel sem oldódott meg. Az I. gazda földművesnek hazamaradt fia nem sokat gyarapíthatott s neki is már házasodó fia van s még egy kisebb meg két lánya. A fiuk közül egy máris fogja a vándorbotot.

És így van ez faluszerte. A birtok szétaprózódott. A 8 holdon aluli birtokosok és családtagjaik a földterület 31.9 százalékából megélni nem tudnak, hiszen a lakosság 58.9 százalékát teszik ki s így alig jut egyre-egyre több egy holdnál. S ha e területbeli hiányhoz még hozzávesszük e kis birtokegységek szétDarabohságát s a hosszan elnyúló határban való szétszórtságát, úgy előttünk állnak D. község fele lakosságának legfőbb életproblémái.

Egy ötholdas birtok tagjai a határ különböző dűllőiben.

Az utolsó száz év kétezer kivándoroltja jórészt ebből a rendből való. S ez a réteg hovatovább szélesedik. A nemzedékek kezén a 8—15 holdas birtokok is szétesnek. Csak a 15 holdnál többel rendelkező 83 birtokos állása látszik szilárdabbnak (hiszen az eladásra kerülő, szétfaricskált földeket évi mutatózó fölöslegük-ből megvásárolhatják), s néhánynak útja biztosan vezet a kisbirtok felé, ami a megyében már kiváltságos helyzetet jelent.

Van-e megoldás? Nem sok. Bár a hivatottak gondolkozhatnak az üzemek tervszerűbb termelésének befolyásolásáról. Pénz nélkül azonban nem sok eredményt lehet elérni. A másik ugyan-csak sürgető feladat a kivándorlók útjának megszervezése. A kivándorlás ugyanis a nép életképességéről tesz bizonyosságot, de a külvárosi proletáriátusban gyalázatot is hozhat magára.... Minderől már azonban a szociálpolitikusnak kell gondolkoznia.

VENCZEL JÓZSEF.